

Αστρομάντισσες και Φαρμακίδες της Υπάτης

Θρύλοι και Παραδόσεις

Γεώργιος Κακαβάς

Δρ Ιστορίας της Τέχνης
Διευθυντής Επιγραφικού
και Νομισματικού Μουσείου

gkakavas@culture.gr
gthkakavas@hotmail.com

Λέξεις ευρετηρίου

Θεσσαλία
Υπάτη
μαγεία-μάγισσα
Εκάτη
Αγλαονίκη
Μήδεια
Κίρκη
Απουλήσιος
Λουκιανός

Στην αρχαιότητα η Θεσσαλία φημιζόταν για τις πανίσχυρες μάγισσες και για τ' άλογά της. Οι γιαγιάδες της περιοχής διηγούνταν ωραία παραμύθια. Ήρωες δεν ήταν μόνο θεριά και δαίμονες, ατρόμητα παλικάρια και ξακουστοί άρχοντες, αλλά και όμορφες μαγεμένες πριγκίπισσες που πλανεύτρες μάγισσες τούς έδωσαν να πιουν φαρμάκι, βότανο που έβγαινε σε κακοτράχαλα περάσματα. Κάπου στην Καταβόθρα τη σημερινή Οίτη, τα Βαρδούσια και τη Νεραϊδοσπηλιά. Εκεί συνωστίζονταν μάγισσες και νεράιδες. Όμως πόσοι αλήθεια γνωρίζουν ότι οι πιο διάσημες απ' αυτές ήταν εκείνες της Υπάτης; Αναλάμβαναν μάγια για έρωτες, φίλτρα που καθοδηγούσαν ή εξανάγκαζαν σε υπακοή, άλλα που προκαλούσαν μαρτύρια. Οι Θετταλίδες μάγισσες, που είχαν ως προστάτιδά τους την τρισυπόστατη θεά Εκάτη, και κυρίως οι φαρμακίδες ή φαρμακεύτρες της Υπάτης, έφθασαν στο απόγειο της δόξας τους.

1. Η μάγισσα Κίρκη προσφέρει το μαγικό φίλτρο στον Οδυσσέα (Masterpics/ALAMY).

Υπάτη, η ξακουστή καστροπολιτεία της γοητείας και της μαγείας (εικ. 2), εκεί όπου η πλανεύτρα φύση αντάμα με την μυθοτρόφο παράδοση σε καλούν να μνηθείς στα μυστήρια του σύμπαντος και σε ταξιδεύουν σε μαγευτικά μονοπάτια, εκεί όπου μέσα από την αχλή της ιστορίας και του μύθου προβάλλουν ημίθεοι και ήρωες, στοιχειά και μάγισσες.

Στην ιεροτελεστία της μαγείας πρώτη και καλύτερη σέρνει τον χορό η μυθική σχεδόν Αγλαονίκη η Ηγήτορος (εικ. 3), μάγισσα του 5ου αι. π.Χ. από την Θεσσαλία, διάσημη για την ικανότητά της να προβλέπει τις εκλείψεις του Ήλιου με ακρίβεια ώρας, όπως ακριβώς συνέβαινε με τον περίπου σύγχρονό της Θαλή τον Μιλήσιο. Η Αγλαονίκη, αναφερόμενη από τον Πλούταρχο και

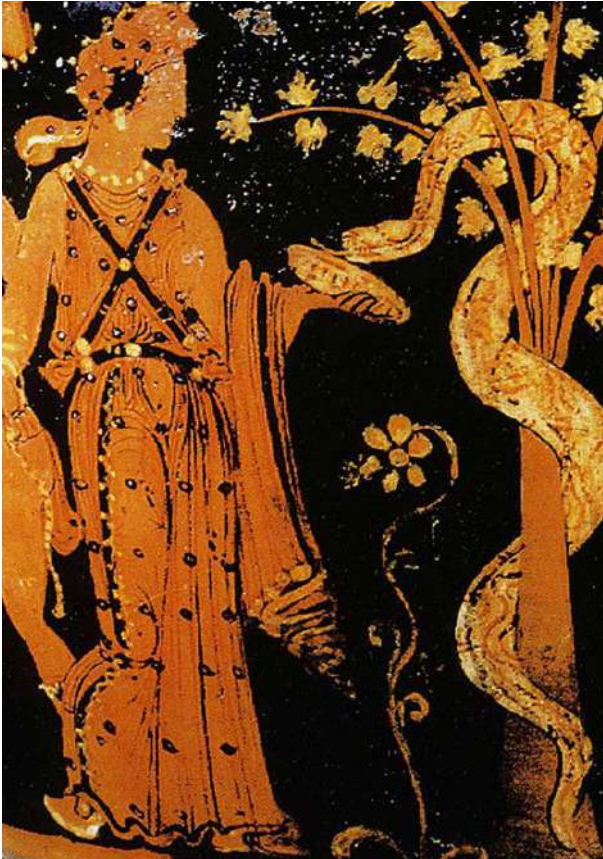
2. Η καστροπολιτεία της Υπάτης (αεροφωτογραφία Κ. Ξενικάκη).

ως Αγανίκη, υπήρξε η πρώτη χρονολογικά γυναίκα αστρονόμος της αρχαίας Ελλάδας. Η ίδια, κατά την παράδοση, ισχυριζόταν ότι κατέβαζε από τον ουρανό ακόμη και τη Σελήνη, μία φράση που, σύμφωνα με σχόλιο του Απολλόδωρου του Ρόδιου (Δ' 59), σχετίζεται με την πρόβλεψη, επίσης με ακρίβεια ώρας, των εκλείψεων της Σελήνης. Ακολουθεί, ανάμεσα σε πολλές άλλες, η θρυλική Μυκάλη, θεά της αστρομαντείας, γνωστή επίσης για τη μαγική της δεινότητα, αφού λέγεται πως και αυτή αν ήθελε ακόμα και το φεγγάρι μπορούσε ν' ανεβάσει και να κατεβάσει από το ουράνιο στερέωμα. Και δίπλα της, οι άλλες, οι πολλές επώνυμες και ανώνυμες μάγισσες της Θεσσαλίας, όλες τους προικισμένες, κατά την παράδοση, με το χάρισμα να «κατεβάζουν όχι μόνο τα άστρα αλλά και το φεγγάρι από τον ουρανό» για να τις βοηθήσει στις μαγικές τελετουργίες τους. Αυτό, εξάλλου, ήταν το ουσιαστικό κριτήριο για την άξια μάγισσα. Όταν αυτή επρόκειτο να εκτελέσει κάποια σπουδαία τελετουργία στρεφόταν προς το φεγγάρι, το ρωτούσε και το

ανάγκαζε ν' αποκριθεί. Το κατέβαζε από τον ουρανό με τη βία, το ίππευε και το ποδοπατούσε, το βασάνιζε μέχρις ότου να της πει όλα όσα ήθελε αυτή να μάθει. Την θεά Νύχτα είχαν για σύμμαχό τους, για αυτό αναζητούσαν αστροφεγγιά, γυαλί καθαρογυάλι νάναι ο ουρανός, όταν έριχναν ή έλυναν τα μάγια. Τότε είναι αλάθευτα, γιατί

3. Η αστρονόμος Αγλαονίκη κατέβαζε, κατά την παράδοση, από τον ουρανό ακόμη και την Σελήνη.

4. Η Μήδεια αποκοιμίζει τον δράκοντα (κρατήρας, αρχές 4ου αι. π.Χ., Μουσείο Νάπολης).

5. Η τρισυπόστατη θεά Εκάτη (λεπτομέρεια από τον βωμό του Διός στην Πέργαμο).

κουβέντιαζαν με τ' αστέρια και το φεγγάρι. Η ημέρα ήταν για μικρομάγια, όπως αντίστοιχα και οι σκοτεινές και ερεβώδεις νύχτες για σκοτεινά και αδιάλυτα μάγια.

Ακόμη και η φημισμένη μάγισσα Μήδεια (εικ. 4), υποβαθμισμένη θεά, κόρη της Εκάτης και του Βασιλιά Αιήτη, για να κάνει το φίλτρο της νεότητας για τον Αίσωνα πατέρα του Ιάσωνα, νύχτα μεσάνυχτα ξεκίνησε «περιβεβλημένη άπολελυμένη αίσθητά και κόμην περικεχυμένη εις τούς ὤμους...». Αυτά και άλλα μας λέει ο Λατίνος ποιητής Οβίδιος. Και να πώς κουβέντιασε και τι είπε στη νύχτα η μάγισσα Μήδεια: «Νύχτα συ που κρύβεις όλα τα μυστήρια και σεις δαίμονες των δασών και της νύχτας, ελάτε να με βοηθήσετε, έχω ανάγκη από το φίλτρο εκείνο που ξαναιώνει τη ζωή των θνητών και διώχνει μακριά τα γηρατειά». Ζητάει τη συνδρομή των δαιμόνων η μάγισσα, γιατί και κείνοι είναι «νυκτηπλανή» πλάσματα. Φοβερά και τρομερά πράγματα κατορθώνουν οι μάγισσες τις νύχτες με την δαιμονική βοήθεια.

Στην αρχαιότητα για δύο πράγματα φημιζόταν η Θεσσαλία: για τις πανίσχυρες μάγισσες και για τ' άλογά της. Παροιμιώδης ήταν η φράση «πάρε άλογο από τη Θεσσαλία και γυναίκα από τη Σπάρτη». Ο Ηλιόδωρος στο Β' βιβλίο των Αιθιοπικών του, αναφέρει σχετικά «...Τα άλογα τους ήταν

6. Το τοξικό φυτό Ελλέβορος ο κυκλόφυλλος (*Helleboros cyclophyllus*).

όλα από τη Θεσσαλία κι είχαν την ατίθαση περηφάνια που χαρακτηρίζει τα άτια των Θεσσαλικών πεδιάδων».

Μετά τον 1ο αι. μ.Χ. οι Θετταλίδες μάγισσες, που είχαν ως προστάτιδά τους την τρισυπόστατη θεά Εκάτη (εικ. 5), και κυρίως οι φαρμακίδες ή φαρμακεύτρες της Υπάτης, έφθασαν στο απόγειο της δόξας τους. Όφειλαν τη δύναμή τους στην άριστη γνώση των φυτών της Οίτης και ιδιαίτερα των τοξικών-φαρμακευτικών, που, ανάλογα με τη χρήση, γίνονταν φάρμακα ή φαρμάκια, από εκεί και η ονομασία τους, φαρμακίδες. Μάλιστα, εξαιτίας της αμάθειας της εποχής εκείνης, αλλά και της

7. Η φαρμακίς Μήδεια. Μικρογραφία χφ Ψευδο-Οππιανού Κυνηγετικά, Marcianus gr. 479 (φ. 47r). Γύρω στο 1060, Βενετία.

επιτηδειότητάς τους να θεραπεύουν, απέκτησαν τόσο μεγάλη φήμη που τις θεωρούσαν υπερφυσικά πρόσωπα, ικανά να κάνουν ακόμη και θαύματα. Για τα μάγια τους χρησιμοποιούσαν, κυρίως άριστης ποιότητας βότανα, φάρμακα, που μάζευαν στην Οίτη. Όπως καταγράφουν, μάλιστα, με σαφήνεια ο Θεόφραστος, ο Πλίνιος και ο Στράβων οι μάγισσες - φαρμακίδες χρησιμοποιούσαν για την θεραπεία των ασθενών το τοξικό φυτό «ελλέβορος» (εικ. 6), γνωστό στον Ιπποκράτη, το οποίο φυτρώνει στους πρόποδες του Παρνασσού και της Οίτης και λειτουργεί ως φυσικό καταπραϋντικό, όπως η βαλεριάνα και η μπελαντόνα, ή σύμφωνα με τον μύθο ως φάρμακο για τη θεραπεία της τρέλας, της παραφροσύνης, της επιληψίας και γενικότερα όλων των ψυχικών ασθενειών. Εκτός από την θεραπευτική τους ικανότητα τα βότανα της Θεσσαλίας ήταν ξακουστά και για τις θαυματουργικές τους ιδιότητες, που επέτρεπαν στις μάγισσες να

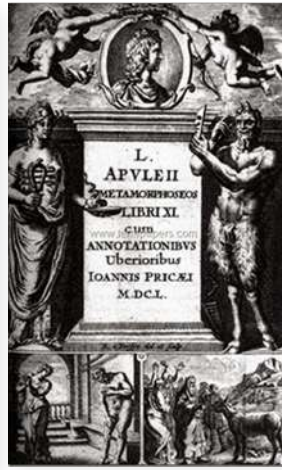
υποτάσσουν στην θέλησή τους ακόμη και τους θεούς. Η συνεχής επανάληψη της ιστορίας της Μήδειας, η οποία μάζεψε όσα βότανα της έλειπαν για τα μαγικά της κόλπα από την Θεσσαλική γη επιβεβαίωσε τη φήμη των Θετταλίδων μαγισσών (εικ. 7). Άρμα φτερωτό που το έσερναν Δράκοντες της έστειλαν της Μήδειας οι δαίμονες «έφ' οὐ παρευθὺς ἐπέβη καὶ τούς κεχαλιωμένους τῶν Δρακόντων αὐχένας ἐθώπευε καὶ διὰ τῶν χειρῶν τὰς ἐλαφρὸς ἤνίας ἐσάλευε...» και έφθασε στα Οιταία όρη, για να μαζέψει τα μαγικά βότανα που ήθελε.

Οι μάγισσες χρησιμοποιώντας τα βότανα, σε συνδυασμό με επωδές, κατόρθωναν να εξαναγκάζουν την απρόθυμη θεότητα ν' ανταποκριθεί στο κάλεσμά τους και να ικανοποιήσει κάθε επιθυμία τους. Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι τα όρια μεταξύ θρησκείας-μαγείας/επωδής-ευχής ήταν πολύ ρευστά και οι θεοί της μιας θρησκείας μετατρέπονταν από τους θρησκευτικούς αντιπάλους τους σε δαίμονες που έλκονταν από τις γοητικές επωδές. Στην ουσία η θρησκευτική ευχή και η μαγική επωδή ήταν προσευχές γεμάτες μαγική δύναμη που στόχο είχαν να «γοητεύσουν» και έτσι να ιθασεύσουν τις υπερφυσικές δυνάμεις.

Μια παραστατική εικόνα της θρησκευτικής-μαγικής σύγχυσης που επικρατούσε τον 1ο αι. μ.Χ. δίνει ο Μάρκος Ανναίος Λουκανός (39-65 μ.Χ.). Περιγράφει από την μια πλευρά την αρχαία θρησκεία, τα μεγάλα κέντρα της, την Δήλο, τους Δελφούς και την Δωδώνη, τις μεθόδους που αυτή χρησιμοποιούσε για την πρόβλεψη του μέλλοντος, όπως η σπλαγχνοσκοπία, η οιωνοσκοπία ή η αστρολογία, και κάθε άλλη που, αν και μυστική, ήταν επιτρεπτή. Από την άλλη πλευρά, αναφέρει τα μυστήρια της βάνουσης μαγείας, που οι θεοί αποστρέφονταν και αφορούσαν στον Πλούτωνα και στις σκιές του κάτω κόσμου, σε φοβερούς βωμούς και νεκρικές τελετές. Το γεγονός ότι ο Λουκανός βάζει έναν στρατηγό των Ρωμαίων, όπως ο Πομπήιος, να καταφεύγει στο δεύτερο είδος για να μάθει το μέλλον, και μάλιστα σε μια από τις ξακουστότερες κοπίδες της μαγείας, την Θεσσαλία βέβαια, δείχνει το μέγεθος της επιρροής που ασκούσαν οι άνθρωποι αυτοί. Οι γόητες επιδίωκαν να επηρεάσουν τους σπουδαιότερους για τα ανθρώπινα πάθη και επιθυμίες τομείς, όπως τον ερωτικό, ή να εκμεταλλευθούν τους δύο μεγάλους τύραννους του ανθρώπινου βίου, την ελπίδα και τον φόβο. Επωφελούμενοι από την αοριστία του μέλλοντος ή τις ελλείψεις του παρόντος, που

8. Η μάγισσα Εριχθώ (Συλλογή Βρετανικού Μουσείου).

9. Ο φιλόσοφος και ρήτορας Απουλήιος (αριστερά) και το βιβλίο του Μεταμορφώσεις (κέντρο), όπου και το έργο του «Χρυσός Γάιδaros» (Bodleian Library, Oxford).

10. Ο Λουκιανός εξιστορεί επίσης την περιπέτεια του νεαρού Λούκιου, τον οποίο μια όμορφη Θεσσαλή μάγισσα μεταμόρφωσε σε γάιδaro.

ανάγκαζαν τους ανθρώπους να αναζητούν συμβουλή και βοήθεια μέσα από κάποια πίστη, εξαπατούσαν τους αφελείς και τους παρουσίαζαν την ψευδαίσθηση ως αλήθεια. Οι απαντήσεις των γοήτων στα προβλήματα των πελατών τους ήταν πάντοτε εσκεμμένα ασαφείς και αμφίσημες. Με τον τρόπο αυτό κερδοσκοπούσαν σε βάρος τους και πλούτιζαν.

Η χειραγώγηση της φαντασίας των ανθρώπων φαίνεται επίσης χαρακτηριστικά και από την εικόνα που επιδίωκε να παρουσιάσει η πανίσχυρη Θετταλή μάγισσα Εριχθώ (εικ. 8) με τα μαλλιά της γεμάτα φίδια και από τις εντυπωσιακές επιδόσεις της ως προς τη δημιουργία ψευδαισθήσεων, όταν για παράδειγμα παρήγαγε σκοτάδι δύο φορές πυκνότερο από εκείνο της νύχτας ή όταν έστησε ένα πτώμα στο βράχο και εμφάνισε ξαφνικά μια άβυσσο περικυκλωμένη από έλατα, θεοσκοτεινή, αποπνικτική με ένα μόνο μαγικό φως και από τα λόγια της. Σύμφωνα πάντα με τον Λουκανό, διαβεβαίωνε τον Πομπήιο και τους άλλους Ρωμαίους ότι η μαγεία είναι σε θέση ν' αλλάξει την πορεία της μοίρας, πιέζοντας τους θεούς να ενεργήσουν κατά τη βούληση του γόητα. Για παράδειγμα, όταν οι πλανήτες με την λάμψη τους στέλνουν θάνατο σε κάποιον, η μαγεία έχει τη δύναμη να παρεμβάλει μια ανάπαυλα ή, αντίθετα, με μαγικά βότανα μπορεί να κόψει τη ζωή κάποιου άλλου για τον οποίο οι πλανήτες είχαν αλλιώς ορίσει. Δεν παρέλειπε όμως η Εριχθώ να τονίσει ότι υπάρχουν περιπτώσεις που η μοίρα στέκεται ανώτερη από τις πανίσχυρες μάγισσες της Θεσσαλίας και τότε μπορούν μόνο να προβλέψουν την επερχόμενη συμφορά ζωντανεύοντας ένα πτώμα και όχι να την αποτρέψουν. Το αντίκρουσμα της μάγισσας και το σύνολο όλων των παραπάνω «εφέ» επηρέασαν αμέσως τους συντρόφους του

Πομπήιου, τους έκαναν να παγώσουν, και τον ίδιο να τρέμει από φόβο.

Στον 2ο και 3ο αι. μ.Χ. η Υπάτη αποτελούσε πλέον ένα από τα σημαντικότερα κέντρα μαγείας και γοητείας διαθέτοντας περίφημες σχολές μαγισσών. Θεραπευτές, φιλόσοφοι, συγγραφείς και λαϊκοί, την επισκέπτονταν για να βιώσουν την μαγική της γη. Η φήμη τους μάλιστα είχε ξεπεράσει τα στενά γεωγραφικά όρια και πλανιόταν σε όλη την ρωμαϊκή αυτοκρατορία, σε τέτοιο βαθμό που έρχονταν να συμβουλευτούν τις μάγισσες της Υπάτης ακόμη και Ρωμαίοι άρχοντες και μεγιστάνες. Μας το αναφέρει ο ποιητής, ρήτορας και φιλόσοφος Απουλήιος (124-171 μ.Χ.) από τα Μάδαυρα της Νουμιδίας (εικ. 9), της σημερινής Αλγερίας, στο έργο του Χρυσός Γάιδaros ή Μεταμορφώσεων βιβλίο 11 (εικ. ό.π.), όπου εξυμνεί την φυσική ομορφιά και την ακμή της μαγικής πόλης Υπάτης, της πιο σπουδαίας πόλης της Θεσσαλίας, την οποία επισκέφτηκε ο ήρωάς του θέλοντας να μνηθεί στα μυστήρια της μαγείας. Επίσης το αναφέρει ο περίφημος σοφιστής και συγγραφέας Λουκιανός ο Σαμοσατεύς (125-180 μ.Χ.), στη μυθιστοριογραφία του Λούκιος ή Όνος, όταν εξιστορεί την επίσκεψή του στις μάγισσες της Υπάτης για να διαπιστώσει πώς με βότανα αυτές μεταμόρφωσαν τον Λούκιο από την Πάτρα σε γάιδaro (εικ. 10). Και, τέλος, το αναφέρει ο συγγραφέας Ηλιόδωρος (3ος αι. μ.Χ.) από την Έμεσα της Συρίας στο Σύνταγμα των περί Θεαγένην και Χαρίκλειαν Αιθιοπικών ή μόνο Αιθιοπικά, το δημοφιλέστερο από τα αρχαία μυθιστορήματα, όταν αφηγείται τις περιπέτειες του Θεσσαλού ευγενή Θεαγένη με την αγαπημένη του βασιλοπούλα των Αιθίοπων, Χαρίκλεια και επαινεί τις μαγικές πρακτικές της θεσσαλικής γης.

Οι μάγισσες της Υπάτης, υπήρξαν, σύμφωνα με τις ίδιες πηγές, πρωταγωνίστριες και στην ερωτική μαγεία, γεννώντας με τα ερωτικά τους μάγια την αγάπη στις ασυγκίνητες καρδιές ή καίγοντας με απαγορευμένο πάθος τις γέρικες αυτοπειθαρχημένες, ακόμη και ενάντια στην θέληση της μοίρας. Τα φίλτρα τους είχαν την δύναμη να προκαλούν μαρτύρια και ένα από τα συστατικά τους ήταν το «ιππομανές», ένα σάρκωμα γεμάτο υγρό στο κεφάλι του νεογέννητου πουλαριού, που η φοράδα έτρωγε και αισθανόταν αγάπη για το παιδί της. Αυτό έκλεβαν οι μάγισσες και το χρησιμοποιούσαν για την παρασκευή ερωτικών φίλτρων. Οι Θετταλές μάγισσες, ως άλλη πανούργα Κίρκη (εικ.1, 11), έβρισκαν διάφορους τρόπους να προξενούν το κακό. Με τα φίλτρα τους ή τις επωδές τους κατέστρεφαν το ανθρώπινο μυαλό και εξανάγκαζαν σε υπακοή εκείνους οι οποίοι δεν έλκονταν καθόλου από την ιδέα του γάμου και την δελεαστική ομορφιά, καθώς στριφογύριζαν μαγικά μια κλωστή.

Πολλές από τις μάγισσες της Θεσσαλίας και της Υπάτης που ο Απουλῆιος περιγράφει στον Χρυσό Γάιδαρο ασκούσαν την ερωτική μαγεία. Με τις γοητείες τους «έδεναν» τον κάθε νέο τον οποίο ερωτεύονταν με τα άλυτα δεσμά του πάθους. Εάν κάποιος δεν ανταποκρινόταν στο ερωτικό τους κάλεσμα, τον μεταμόρφωναν σε βάτραχο ή πρόβατο ή χοίρο, όπως συνέβη με την Κίρκη και τους συντρόφους του Οδυσσέα (εικ. 12), ενώ κάποιους

άλλους τους εξόντωναν τελείως με τα μαγικά τους. Η μάγισσα Μερρόη, μια γριά ταβερνιάρισσα από την περιοχή διέθετε υπερφυσικές δυνάμεις και μπορούσε «να κατεβάσει κάτω τα ουράνια και ν' ανεβάσει στα ψηλά τη γη, να στερέψει τις πηγές και να γκρεμίσει τα βουνά, να δοξάσει τα δαιμόνια και να ρίξει τους θεούς από το θρόνο τους, να σβήσει τ' άστρα και να φωτίσει τα Τάρταρα». Μπορούσε «να κάνει τους άντρες να την ερωτεύονται παράφορα, όχι μόνο τους συντοπίτες της αλλά και τους Ινδούς και τους Αιθίοπες». «Επειδή ένας από τους εραστές της την είχε απατήσει με κάποια άλλη, τον μεταμόρφωσε με μια της λέξη σε κάστορα, γιατί, όταν αυτό το ζώο φοβάται πως θα το πιάσουν οι κυνηγοί, ξεφεύγει κόβοντας με τα δόντια τα γεννητικά του

11. Ο Οδυσσέας και η Κίρκη, παράσταση σε μελανόμορφο σκύφο (π. 410-390 π.Χ.) (Οξφόρδη, Μουσείο Ashmolean G 259).

12. Η Κίρκη προσφέρει το Φάρμακον (μαγικό φίλτρο) στους άνδρες του Οδυσσέα, οι οποίοι έχουν ήδη αρχίσει να μεταμορφώνονται σε ζώα. Αττικό μελανόμορφο αγγείο, π. 550 π.Χ. (Βοστώνη, Μουσείο Καλών Τεχνών).

13. Η Ίσις, κρατώντας σείστρο, 138-117 π.Χ.
(Palazzo Nuovo, Musei Capitolini).

όργανα κι αφήνοντάς τα στην όχθη για να ξεγελάσει τα κυνηγόσκυλα και να παραπλανήσει την όσφρησή τους. Κι εκείνη αυτό ακριβώς ήθελε να του συμβεί, αφού κοιμήθηκε μ' άλλη γυναίκα.» Υπήρχε, επίσης, στην περιοχή ένας άλλος κάπελας, ανταγωνιστής, που τον μεταμόρφωσε σε βάτραχο. Μεταμόρφωσε, επίσης, έναν δικολάβο σε κριάρι, επειδή την κακολόγησε. Όταν η γυναίκα ενός από τους εραστές της, που εκείνο τον καιρό ήταν έγκυος, μίλησε άσχημα εναντίον της, η Μερόη την καταδίκασε σε αιώνια γκαστριά, σφραγίζοντας τη μήτρα της. Έτσι η δύστυχη γυναίκα ήταν φουσκωμένη εδώ και οχτώ χρόνια, πρησμένη λες και θα γεννούσε ελέφαντα».

Η Παμφίλη, σύζυγος του Μίλωνα, του ανθρώπου που θα φιλοξενήσει τον Λούκιο στην Υπάτη, ήταν μία επικίνδυνη και ερωτιάρα μάγισσα, που πραγματοποιούσε τα μαγικά της μυστικά τη νύχτα, σκαρφαλωμένη στο αίθριο της ξύλινης σκεπής του σπιτιού της. Προτιμούσε να σκλαβώνει με τα μάγια της τους όμορφους νέους και να μεταμορφώνει όσους αντιστέκονταν στην λαγνεία της σε ζώα. Χρησιμοποιούσε μεταλλικούς καταδέσμους χαραγμένους με ακατανόητους χαρακτήρες, ζωντανά υπολείμματα πουλιών και μέλη πτωμάτων. Για να κάνει τα ερωτικά μαγικά της, έκλεβε τρίχες από τα μαλλιά των θυμάτων της, τα έδενε σε κόμπους με κορδέλες και τα έβαζε να καούν σε αναμμένα κάρβουνα με απαγγελία επωδής, προσφορά θυσίας από παλλόμενα σπλάγχνα, σπονδές και διάφορα θυμιάματα. Με την αόρατη δύναμη κάποιων θεϊκών δυνάμεων, που αναγκάζονταν να υπακούσουν στις μαγικές τελετές της, τα άτομα στα οποία ανήκαν τα μαλλιά σηκώνονταν και πήγαιναν προς την μάγισσα. Τα μαλλιά αποτελούσαν την «ουσία» του θύματος, το υλικό με το οποίο η μάγισσα εξανάγκαζε

το επιθυμούμενο άτομο να την υπακούσει. Η Φωτίδα, η υπηρέτρια της Παμφίλης, εκκολαπτόμενη μάγισσα με την οποία ο Λούκιος θα συνδεθεί ερωτικά, θα του εμπιστευτεί με λεπτομέρειες τις φοβερές μαγείες της κυράς της, στην τέλεση των οποίων κάποτε αναγκαζόταν και η ίδια να συμμετέχει. Με τη βοήθειά της ο Λούκιος θα παρακολουθήσει λαθραία την Παμφίλη μεταμορφούμενη σε κουκουβάγια, έκπληκτος δε και αλλόφρων θα ζητήσει από την φίλη του να εφαρμόσει τα μάγια και στον ίδιο. Ξεγυμνώνεται, λοιπόν, και αλείφεται με βοτάνια, όμως από λανθασμένη συνταγή μεταμορφώνεται στο ευτελέστερο των τετραπόδων! Γίνεται, μεν, κανονικός γάιδαρος στη μορφή, αλλά με ανθρώπινη ψυχή και σκέψεις. Το μόνο παρήγορο, όπως λέει ο δύστυχος, ήταν η ταυτόχρονη μεγέθυνση των ...αχαμνών του! Προτού δε προλάβει η Φωτίδα να εφαρμόσει το αντίδοτο, θα εισβάλλουν στο σπίτι ληστές που, αφού το ξαφρίσουν, θα φορτώσουν τα κλοπιμαία στο φουκαρά το γάιδαρο-Λούκιο και από 'δω και πέρα θα αρχίσουν τα βάσανά του.

Στο τελευταίο βιβλίο των Μεταμορφώσεων ο Λούκιος αποκαμωμένος από όλα τα δεινά που τον κατατρέχουν προσεύχεται στην Θεά του Ουρανού –με οποιαδήποτε μορφή και αν αυτή υπάρχει. Πράγματι, η Θεά εισακούει την προσευχή του και εμφανίζεται στον ύπνο του. Είναι η Θεά Ίσις (εικ. 13), η οποία λατρεύεται από όλους του λαούς με διαφορετικά ονόματα, και η οποία έχει αποφασίσει να δώσει τέλος στα βάσανα του Λούκιου. Αφού του δίνει πληροφορίες για την τελετή η οποία θα γινόταν την επόμενη μέρα και στην οποία θα επανερχόταν στην αρχική του μορφή, του επισημαίνει ότι «οφείλει να της αφιερώσει το υπόλοιπο της ζωής του ως την τελευταία του πνοή». Φυσικά από μια τέτοια εφ' όρου ζωής αφοσίωση στην Θεά θα αποκόμιζε πολλά οφέλη

14. Αργυρό ημίδραχμο Αινιάνων (400-344 π.Χ.), Θεσσαλία. Κεφαλή Διός / ΑΙΝΙΑ-ΝΩΝ, Φήμιος ακοντιστής (Βυζαντινό Μουσείο Φθιώτιδας, Υπάτη - Συλλογή Κωνσταντίνου Κοτσιλή).

15. Ο Μαγικός Κύκλος
(John William Waterhouse, 1886).

τόσο στην τωρινή όσο και στην μετέπειτα ζωή του. Πράγματι όλα γίνονται όπως προείπε η Θεά: ο Λούκιος βρίσκεται ενώπιον πομπής αμέτρητων πιστών και υπηρετών της θεάς, όπου ο αρχιερέας «μιλημένος» από την θεά θα τον επαναφέρει στην ανθρώπινη του μορφή. Όχι μόνο ξαναγίνεται άνθρωπος, αλλά «για μεγαλύτερη ασφάλεια και προστασία» εντάσσεται στην πίστη της Θεάς: Με την πρόνοια της ελευθερώτριας μεγάλης Θεάς Ίσιδας, λυτρωμένος από τις παλαιές του δυστυχίες θριαμβεύει ενάντια στην μοίρα του. Φυσικά, εις δόξαν Θεάς, η ιστορία του διατρανώνεται σ' όλη την γη. Ο Λούκιος χαίρεται την ελευθερία, και δέχεται τις επισκέψεις της Θεάς στα όνειρά του, όπου του επαναλαμβάνεται η διαταγή να μνηθεί στα μυστήριά της. Παρά τους δισταγμούς του θα προχωρήσει στην βαθύτερη μύηση που του αποφέρει χαρά και υλικές ανταμοιβές. Έχοντας πλέον αποδιώξει κάθε δισταγμό, ικετεύει τον ιερέα να τον μύσει περαιτέρω, ο οποίος, αναμένοντας την ρητή εντολή της Θεάς αντιστέκεται στις ικεσίες. Τελικά, έρχεται η ώρα όπου ο Λούκιος θα προσεγγίσει μια ακόμα βαθμίδα μύησης: όμως δεν φανερώνει σε μας τα μυστικά του. «Θα το έλεγα αν μπορούσε να λεχθεί, θα το μάθαινες αν επιτρεπόταν να το καταλάβεις, μα τα αυτιά σου και η γλώσσα μου θα ήταν εξίσου ένοχα μιας τέτοιας θρασυτάτης αθυροστομίας». Αφιερωμένος στη λατρεία της παντοδύναμης Θεάς, σύντομα θα κληθεί να μνηθεί ακόμη βαθύτερα! Πράγματι, είχε μνηθεί μόνο στα μυστήρια του Θεάς και όχι και σε αυτά του παντοδύναμου Θεού Όσιρι. Θα μνηθεί για μια ακόμη φορά, και θα διακριθεί σε σχέση με τους άλλους μύστες, ανεπισσώμενος στο ιερατείο. Η θεία χάρη θα τον ακολουθεί γεμίζοντάς τον δόξα, ευτυχία και υλικές απολαβές.

Εν κατακλείδι, ο Απουλήιος σε ό,τι αφορά την μαγεία, αποτυπώνει στον Χρυσό Γάιδαρο το κλίμα και τις αναζητήσεις της εποχής του: μάγισσες και γητεύτερες γίνονται αντικείμενο περιπαικτικής ειρωνείας και τα θαύματα τους δίνουν απλώς την ευκαιρία για την αφήγηση ενός απολαυστικού παραμυθιού, όπου εναλλάσσονται ο αστεϊσμός και η φρίκη. Αντίθετα, η καινούρια αντίληψη της μαγείας ταυτίζεται με την δυνατότητα του Λούκιου να ζήσει εμπειρίες καθοριστικές για την πνευματική του καλλιέργεια. Η μαγεία τού δίνει την ευκαιρία να γνωρίσει καινούριες χώρες, πόλεις, ανθρώπους και συνήθειες και τελικά τον οδηγεί στην χαρά της σωτήριας επαφής με την θεότητα και στην λύτρωση —η μαγεία λειτουργεί

ως θείκη ενίσχυση των ανθρώπινων δυνατοτήτων και ως μέσο γνώσης των θαυμαστών, πολύμορφων εκδηλώσεων της ζωής.

Την ίδια περίπου ιστορία, καταγράφει εν συντομία, παραλλάσσοντας τα ονόματα των πρωταγωνιστών, ο Λουκιανός. Ο σοφός Λούκιος από την Πάτρα καταφθάνει στην Υπάτη, το λίκνο της μαγείας, για να μνηθεί στα μυστικά της και φιλοξενείται στο σπίτι του Ιππάρχου, του οποίου η γυναίκα ήταν μάγισσα. Εκεί, συναντά τυχαία, την Άβροια, φίλη της μητέρας του, η οποία του συνιστά να φυλάγεται με κάθε τρόπο από την γυναίκα του Ιππάρχου, που είναι φοβερή μάγισσα, αισχρή και ακόλαστη, και κάνει τα γλυκά μάτια σε όλους τους νέους. Όποιος δεν υποκύψει στις ορέξεις της, τον τιμωρεί με τα μάγια της, τον μεταμορφώνει σε ζώο ή τον ξεκάνει εντελώς. Ο Λούκιος, όμως, δεν συμμορφώθηκε με τις υποδείξεις της, γιατί ήθελε πολύ να γνωρίσει κάποια γυναίκα απ' αυτές που ξέρουν να κάνουν μάγια και να δει κάτι παράξενο, έναν ιπτάμενο, έστω, ή μαρμαρωμένο άνθρωπο. Με την βοήθεια της Παλαιίστρας, υπηρέτριας και ερωμένης του, παρακολουθεί την μάγισσα να μεταμορφώνεται σε κοράκι και να πετάει μακριά για να συναντήσει τους εραστές της. Στην συνέχεια θέλοντας να μεταμορφωθεί και ο ίδιος χρησιμοποιεί λάθος αλοιφή και αντί για πουλί γίνεται γάιδαρος και αρχίζουν τα

16. Ο «βάσκανος οφθαλμός» ζωγραφισμένος σε αγγεία, σκαλισμένος σε οστέινα περιάπτα ή ένθετος σε κατασκευές, χρησιμοποιείται ως αντίδοτο, ως φυλαχτό, ενάντια στο κακό μάτι. Χαλκιδική μελανόμορφη οφθαλμωτή κύλιξ, περ. 530 π.Χ. (Staatliche Antikensammlungen).

παθήματά του. Τέλος, μεταμορφώνεται πάλι σε άνθρωπο με το μαγικό αντίδοτο, που του είχε εμπιστευτεί, η Παλαίστρα. Όσοι έγιναν θεατές του απροσδόκητου αυτού θεάματος χωρίστηκαν σε δύο ομάδες. Μερικοί πίστευαν πως έπρεπε αμέσως να τον κάψουν, επειδή ήξερε φοβερά ξόρκια και μπορούσε να πάρει διάφορες μορφές, τακτική που εφαρμόστηκε ευρέως από τον μεσαίωνα μέχρι και τις αρχές του 20ου αιώνα. Άλλοι πάλι έλεγαν πως έπρεπε να περιμένουν και να μάθουν τι είχε να πει, προτού αποφασίσουν. Τότε ο Λούκιος έτρεξε στον κυβερνήτη της επαρχίας, που έτυχε να βρίσκεται ανάμεσα στους θεατές, και του είπε πως κάποια γυναίκα Θεσσαλή, υπηρέτρια κάποιας άλλης μάγισσας από την Υπάτη, τον άλειψε με μαγική αλοιφή και τον έκανε γάιδαρο. Τον παρακάλεσε δε να τον φρουρεί μέχρι να τον πείσει πως δεν έλεγε ψέματα.

Ο Ηλιόδωρος στο Β' βιβλίο των Αιθιοπικών του, αναφέρεται με κολακευτικά λόγια για την πρωτεύουσα των Αιγυπτίων, την Υπάτη και τους κατοίκους της: «Οι Αιγύπτιοι είναι ένας λαός της Θεσσαλίας, ο πιο αριστοκρατικός από όλους και αδιαμφισβήτητος ελληνικός, αφού κατάγονται από τον Έλληνα, τον γιο του Δευκαλίωνα. Κατοικούν κατά μήκος του Μαλιακού κόλπου και καμαρώνουν για την πρωτεύουσα τους, την Υπάτη, που, όπως λένε οι ίδιοι, ονομάστηκε έτσι επειδή υπατεύει (δεσπόζει) και ξεχωρίζει από τις άλλες, ενώ κατ' άλλους η ονομασία της οφείλεται στο ότι είναι κτισμένη υπό την Οίτην, δηλαδή στους πρόποδες της». Περισσότερο διαφωτιστική είναι η πληροφορία που μας μεταφέρει ο Ηλιόδωρος στο Δ' βιβλίο των Αιθιοπικών του, όταν αναφέρεται στο κακό μάτι του Θεαγένη, του Θεσσαλού ευγενή που μάτιασε την πανέμορφη βασίλοπούλα των Αιθίοπων, τη Χαρίκλεια. Λέει ο πατέρας της: «Έχε θάρρος,

17. Το κάστρο της Υπάτης, κατοικία μαγισσών (Αεροφωτογραφία Κ. Ξενικάκη).

18. Το κάστρο της Υπάτης.

κόρη μου! Η αρρώστια σου δεν είναι βαριά και εύκολα μπορεί να θεραπευτεί. Σε έπιασε το κακό το μάτι, πιθανότατα την ώρα της πομπής, και πιο συγκεκριμένα την ώρα που απένεμες το έπαθλο. Και υποπτεύομαι ποιος ήταν αυτός που σε μάτιασε: ο Θεαγένης, ο οπλιτοδρόμος. Τον είδα εγώ πώς σε κοιτούσε διαρκώς και σου έριχνε επίμονες ματιές». «Κι αν με κοιτούσε έτσι κι αν δεν με κοιτούσε, λίγο με ενδιαφέρει. Όμως ποιοι είναι οι γονείς του και από πού κατάγεται; Παρατήρησα ότι σε πολλούς έκανε μεγάλη εντύπωση». «Θεσσαλός είναι, όπως θα το άκουσες και εσύ την ώρα που τον ανήγγειλε ο κήρυκας. Όσο για την καταγωγή του, ο ίδιος την ανάγει στον Αχιλλέα, και νομίζω πως λέει την αλήθεια, αν κρίνω από το παράστημα και την ομορφιά του, που μαρτυρούν πως είναι από του Αχιλλέα την γενιά, χωρίς ωστόσο να έχει την έπαρση και την αγριάδα του προγόνου του, αλλά η μεγαλοφροσύνη του μετριάζεται από την γλυκύτητά του. Όμως, παρόλα του τα χαρίσματα, μακάρι να πάθει κακό χειρότερο από αυτό το οποίο προκάλεσε με το βάσκανο βλέμμα του που σε μάτιασε» (εικ. 16).

Και η μυθιστορία αντάμα με τις παραδόσεις για τις ισχυρές, πανούργες μάγισσες της Υπάτης επιβιώνουν από στόμα σε στόμα και διαιωνίζονται από γενιά σε γενιά. Όταν, γύρω στα 1840, ο Γάλλος ιστορικός και περιηγητής Jean Alexandre Buchon (1791-1849) επισκέφθηκε το απόκοσμο και μοναχικό κάστρο της Υπάτης (εικ. 17, 18), εντυπωσιασμένος από την μαγευτική τοποθεσία και

τη φυσική οχύρωσή του, αναφώνησε ότι το κάστρο «Φαίνεται να κρέμεται από τον ουρανό, λες και το 'κτισαν μάγισσες». Αλήθεια, πού αλλού θα βρίσκανε καλύτερη κατοικία οι φαρμακίδες της Υπάτης από το απόκρημνο σχεδόν απροσπέλαστο κάστρο της, που λούζεται στις αργυρόλευκες ανταύγειες της σελήνης;

Ένα τέτοιο κραταιό μαγικό κέντρο, όπως αυτό της Υπάτης, δεν θα μπορούσε παρά να αφήσει επίδοξους μαγικούς διαδόχους. Μία από αυτές τις σύγχρονες μάγισσες ήταν και η Λυούσα, σύζυγος του Αρμάου ή Αρμάγου από την Υπάτη, που έδρασε στο τέλος του προπροαελθόντος και στις αρχές του προηγούμενου αιώνα. Το όνομά της, Λυούσα, το πήρε γιατί έλυνε τα μάγια σ' αυτούς που κατέφευγαν στην μαγική της τέχνη. Ήταν μια ξερακιανή κοντή γριούλα, με κάπως γαλανά μάτια, με καμπουρωτή μύτη και με ανάκατα κοντά γκρίζα μαλλιά. Δεν περιοριζόταν μόνο να λύνει τα μάγια, αλλά και μάγευε, οι δε πελάτες της δεν ήταν μόνο από την γύρω περιοχή, αλλά και από μακριά, ακόμη και ξένοι πεντάξενοι έρχονταν στην φημισμένη μάγισσα. Πάντως, αντίθετα από τις αρχαίες μάγισσες της Υπάτης, η Λυούσα, δεν είχε ακουστεί ότι, με τα μάγια της έκανε κακό σε κανέναν. Μια άλλη σύγχρονή της μάγισσα ήταν η ξακουστή Μαλαχαβιού από το χωριό Καστριώτισσα, λίγες ώρες πιο πάνω από την Καστανιά. Μου διηγείται ένας ηλικιωμένος από την Υπάτη: «Δεν την γνώρισα τη Λυούσα, αλλά άκουσα από γερόντισσες ότι αυτή και η Μαλαχαβιού κατέβασαν το φεγγάρι στον Ξεριά της Υπάτης και το ανέβασαν πάλι.

Μια φορά μόνο δεν μπόρεσε να λύσει τα μάγια για ένα όμορφο παλληκάρι από το Καρπενήσι ή από το Δομοκό. Ανθυπολοχαγό τον θέλει η φήμη και έτσι το άκουσα και γω από ένα γέρο ξωμάχο. Και όπως ξέρουμε, οι ξωμάχοι ξέρουν πολλά για μάγισσες, για Νεράιδες και άλλα της νύχτας δαιμονικά και φαντάσματα. Η ομορφιά του νέου αυτού δεν είχε έτερο, τον λιπίστηκε η Λυούσα και έβαλε τα δυνατά της να τον ξεμαγέψει. Δεν το κατόρθωσε όμως γιατί τα μάγια είχαν γίνει γραπτά και τον είχε μνημονέψει παπάς σε Συλλεΐτουργο ζωντανόν ακόμα για πεθαμένον. Το μάγι αυτό είναι το μόνο που δε λύνεται και ο γραμμένος και διαβασμένος από παπά, είναι σίγουρα και γρήγορα πεθαμένος. Απελπισμένη τον έστειλε στην Καστριώτισσα στην άλλη περίφημη μάγισσα και συνεργάτιδα της, τη Μαλαχαβίου με τ'όνομα. Τρεις νύχτες ολοφέγγαρες ξόρκιζε και ξεμάγευε η Μαλαχαβίου και άλλες τρεις σκοτεινές να λύσει το μαγικό σκοτάδι, μα γιατρεία δεν έβλεπε στο παλληκάρι και την ζωή του την έβλεπε το πολύ σε τρία σύντομα τέρμινα. Και όταν απελπίστηκε «πάρτε τον, είναι γραμμένο στου χάρου τα κατάστιχα με τους αποθαμένους και γιατριά δεν

19 . Η ποιήτρια Αγανίκη Αινιάνα-Μαζαράκη (1838-1892).

έχει». Όμως τον ξεπροβόδισε από το χωριό σιγά τραγουδώντας το λυπητερό τραγούδι «Αρχοντιός ψυχορραγεί, ομορφονιός πεθαίνει, ανάψτε κόκκινα κεριά και πράσινες λαμπάδες». Ζωή δεν είχε κατά τη γνωμάτευση της Λυούσας και τη σύμφωνη διαπίστωση της Μαλαχαβιούς. Το παιδί θα πέθαινε και πέθανε μέσα στα τρία τέρμινα, σε τρεις μέρες στον δρόμο χωρίς να φθάσει στο σπίτι του».

Μέχρι και τον περασμένο αιώνα η μάγισσα Αγαονίκη, που κατέβαζε κατά βούληση τα άστρα και τη σελήνη, θεωρείτο εξέχουσα προσωπικότητα της Υπάτης σε τέτοιο μάλιστα βαθμό που ο Γεώργιος Αινιάν έδωσε, με υπόδειξη του σοφού αδελφού του Δημητρίου, το όνομά της στην θυγατέρα του, την μετέπειτα γνωστή ποιήτρια Αγανίκη Αινιάνα-Μαζαράκη (1838-1892).

Στην Υπάτη η «παράδοση» της μαγείας πλανιέται ως τις μέρες μας. Ακόμα κάποιοι γέροντες Υπαταίοι μιλάνε για μια προπολεμική

20. Η Ανεμότρυπα των μαγισσών στην Υπάτη (φωτ. Γ. Ζαπαντιώτη).

21. Τα «σκαβδάκια» (σκαφιδάκια) των μαγισσών στην Υπάτη (φωτ. Γ. Ζαπαντιώτη).

μάγισσα, τρομερή και φοβερή, που και αυτή με την σειρά της διατεινόταν πως μπορούσε να κατεβάσει το φεγγάρι στη γη για να τ' αρμέξει! Και συνεχίζουν «Αν πας ως τον Ξηριά, θα ιδείς και την Ανεμότρυπα (εικ. 20), ένα σπηλαιο-βάραθρο, ένα βράχο με τρύπα βαθιά. Από κει, από το στόμιο του βαράθρου, κατεβαίνανε τις αστρόφεγγες νύχτες οι νεραΐδες και οι μάγισσες και πηγαίνανε στα ιαματικά θερμονέρια της Αφροδίτης, της προστάτιδας τους, να λουστούνε και να διατηρήσουνε αναλλοίωτη τη νεραϊδική ομορφιά τους. Κι εκεί καταγίνονταν με την μυστηριακή ιεροτελεστία της μαγείας, έξω από

την Ανεμότρυπα, δίπλα στα σκαβδάκια (σκαφιδάκια)...». Πρόκειται για δύο λαξευτούς στο μαλακό πέτρωμα τάφους που θεωρήθηκαν σκαφίδια, στα οποία οι νεραΐδομάγισσες έπλεναν τα ρούχα τους και ίσως εκεί ξεχνούσαν και τα μαντήλια τους, με σκοπό να μαγέψουν τα παλικάρια και τους νιους (εικ. 21).

Οι μύθοι και οι παραδόσεις για τις μάγισσες της Υπάτης έχουν περάσει και στα δημοτικά τραγούδια με χορό της περιοχής. Στις μέρες μας μάλιστα κάθε Αύγουστο μία από τις τρεις διαδρομές του μαραθώνιου της Οίτης ονομάζεται «Το Μονοπάτι των Φαρμακίδων», είναι απόστασης 6,4 χιλιομέτρων και διέρχεται από μαγικά και ονειρεμένα τοπία, όπως τη μικρή λιμνούλα που δημιουργεί πέφτοντας από 45 μέτρα ο εντυπωσιακός καταρράκτης Κρεμαστός, ο τελευταίος από 33 καταρράκτες του φαραγγιού που σχηματίζεται ανάμεσα στο κατώτερο τμήμα των βουνών Ψηλαιός και Πετρωτός, από το οροπέδιο του Ροδοκάλου και κάτω (εικ. 22).

22. Ο καταρράκτης Κρεμαστός της Υπάτης.

Η περίπτωση της Υπάτης δεν είναι μοναδική, οι μάγισσες και η μαγεία έχουν βαθιές τις ρίζες τους σε θρύλους και σε παραδόσεις, αλλά και στο υποσυνείδητο του ελληνικού λαού. Έτσι, δεν είναι λίγοι αυτοί, που τους μύθους και τους θρύλους, τους έκαμαν πίστη και πιστεύουν, όχι μόνον ότι υπήρξαν και υπάρχουν μάγισσες, όντα με μυστηριακή και αόρατη δύναμη, που ενέπνεαν τον φόβο και το δέος σε όλους, αλλά και ότι τα μαγικά τους έργα ήταν αλάνθαστα και υπεράνθρωπα, έργα δαιμόνων ή θεϊκά, ανάλογα με την ευπιστία του καθενός και το ευνοϊκό ή όχι κλίμα της κάθε εποχής. Και σήμερα ακόμα με την γιγάντωση του πνεύματος δεν έχουν εκλείψει τέτοιες ιδέες και προλήψεις, και μάλιστα οι αφελείς πληθαίνουν καταπληκτικά και οι μάγισσες κατέκλυσαν τον κόσμο κάνοντας χρυσές δουλειές, τέτοιες που αμφιβάλει κανείς αν υπάρχει γυναίκα στον κόσμο που να μην πιστεύει στα μάγια και στις μάγισσες, χωρίς να υστερεί και ένα μεγάλο ποσοστό του ανδρικού πληθυσμού. Άλλοι τις θεωρούσαν και τις πίστευαν για δαιμονισμένες και άλλοι ως πεπληρωμένες από σοφία και γνώση. Και δεν είναι ελληνική η αδυναμία αυτή της μαγικής πίστης, αλλά πανανθρώπινη, τόσο που δεν υπάρχει λαός που να μην πιστεύει ή να μην έχει ακούσει για τις μάγισσες.

ABSTRACT

Witches of the stars and sorceresses of the Hypati Legends and Traditions

George Kakavas

PhD, Archaeologist-Theologist-Art Historian
Director of Epigraphic and Numismatic Museum, Athens-Greece
Themes in Archaeology 2017, 1(1): 56-69

In ancient times Thessaly was famous for its powerful witches and for its horses. Grandmothers of the area narrated tales, of which the main characters were not only beasts and demons, brave men and renowned lords, but also beautiful enchanted princesses to whom witches gave poisonous herbs to drink. Somewhere in Katavothra, nowadays called Oeta, as well as in Vardousia and Neraidospillia witches and fairies were gathered. The most famous of them were those of Hypati. They undertook love spells, filters that guided or forced into obedience, others that caused suffering. The Thettalides witches reached the peak of their glory. Their protector was the triple goddess Hecate.

Key words: Thessaly, Hypati, magic / witchcraft, witch, Hecate, Aglaonice, Medea, Circe, Apuleius, Lucian

Πηγές

1. Απουλήιος, *Ο Χρυσός Γάιδωρος*, απόδοση Π. Τσισιόπουλος, εκδόσεις Bell, Αθήνα 1998.
2. Ηλιόδωρος, *Αιθιοπικά ή τα περί Θεαγένην και Χαρίκλειαν*, Α' τόμος, βιβλία Α-Γ, εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 2002.
3. Ηλιόδωρος, *Αιθιοπικά ή τα περί Θεαγένην και Χαρίκλειαν*, Β' τόμος, βιβλία Δ-Ζ, εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 2002.
4. Ηλιόδωρος, *Αιθιοπικά ή τα περί Θεαγένην και Χαρίκλειαν*, Γ' τόμος, βιβλία Η-Ι, εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 2002.
5. Λουκιανός, Άπαντα, τόμος 16ος: *Λούκιος ή Όνος - Κυνικός - Φιλόπατρις ή Διδασκόμενος - Επιγράμματα - Νέρων - Επιστολαί*, εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 1994.

Βιβλιογραφία

1. Αβαγιανού Α. Αφροδίτη (επιστ. επιμ.) (2008), *Η Μαγεία στην αρχαία Ελλάδα*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα.
2. Buchon Jean A.(1844), *La Grèce continentale et la Morée*, Paris.
3. *Εξορκίζοντας το κακό. Πίστη και δεισιδαιμονία στο Βυζάντιο*, Υπουργείο Πολιτισμού - Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα 2006.
4. Καζιάνης Δημήτρης (επ.) (2010), *Βάσκανος οφθαλμός. Σύμβολα μαγείας από ιδιωτικές αρχαιολογικές συλλογές*, Υπουργείο Πολιτισμού - Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα.
5. Κακαβάς Γεώργιος (2011), «Θρύλοι και παραδόσεις για τις μάγισσες και τις φαρμακίδες της Υπάτης», *Υπάτη* 53: 101-113.
6. Κακαβάς Γεώργιος, Υφαντή Αλεξία (2011), «Υπάτη, μια βυζαντινή καστροπολιτεία. Η αρχαιολογική έρευνα στο Κάστρο της Υπάτης», στο *Η Υπάτη στην εκκλησιαστική ιστορία, την εκκλησιαστική τέχνη και τον ελλαδικό μοναχισμό* (Υπάτη 8-10 Μαΐου 2009). Πρακτικά, Αθήνα: 41-61.
7. Κακαβάς Γεώργιος, Υφαντή Αλεξία (2012), «Η αρχαιολογική έρευνα στο Κάστρο της Υπάτης στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος "Πολιτισμός"», στο *Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας 3*, Πρακτικά επιστημονικής συνάντησης. Βόλος 12.3- 15.3.2009, Τόμος II: Στερεά Ελλάδα, Βόλος: 1287-1301.
8. Κουτρούμπας Ευθ. Δημήτριος (1993), «Η Υπάτη στις "Μεταμορφώσεις" του Απουληίου», *Α΄ Συνέδριο Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα-Ιστορία-Λαογραφία*. Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990. Πρακτικά, Λαμία: 87-110.
9. Maguire Henry (1997), "Magic and Money in the Early Middle Ages", *Speculum* 72 (4): 1037-1054.
10. Μαντάς Θ. Χρήστος (1981), «Τα στοιχεία της Υπάτης», *Υπάτη* 5: σ. 44-45.
11. Ξηροτύρης Ζάχος (2006), «Μάγισσες της Υπάτης, ρωμαϊκής και σύγχρονης εποχής», *Υπάτη* 50: 74-76.
12. Του ίδιου (1994), «Μάγισσες και μάγια της νύχτας», *Στερεά Ελλάς* 304: 5-6.
13. Του ίδιου (1969), «Παλιές και σύγχρονες μάγισσες της Υπάτης», *Στερεά Ελλάς* 10: 33-34.
14. Του ίδιου (1993), «Στοιχεία και στοιχειώματα. Θρύλοι και παραδόσεις», *Α΄ Συνέδριο Φθιωτικών Ερευνών. Γλώσσα-Ιστορία-Λαογραφία*. Λουτρά Υπάτης 27-29 Απριλίου 1990. Πρακτικά, Λαμία: 307-314.
15. Σολόπουλος Νίκος (1980), «Οι αρχαίες μάγισσες της Υπάτης και η σύγχρονη "Λύουσα"», *Υπάτη* 4: 40-42.
16. Συλευούνης Στέλιος (2007), «Το μονοπάτι των Φαρμακίδων», *Υπάτη* 5: 101-109.
17. Χανιώτης Άγγελος (1995), «Αμαρτίες, αρρώστιες και γιατρειές στη Μικρά Ασία στους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών* 11: 13-44.

Ευχαριστίες

Με μεγάλη μου χαρά ανταποκρίθηκα στο τιμητικό κάλεσμα του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού (Θεσσαλονίκη) να μιλήσω για τις ξακουστές μάγισσες της Υπάτης, στη χαρμόσυνη συνάντηση μέσα στο γιορταστικό πνεύμα των αγίων ημερών (30-11-2016). Θέλω, και από αυτό το σημείο, να ευχαριστήσω από καρδιάς τις αγαπητές συναδέλφους και φίλες, τη Διευθύντρια του Μουσείου Νίκη Τσιλιπάκου και την τμηματάρχη Ευαγγελία Αγγέλκου, καθώς και όλους όσοι παρευρέθησαν.